

POVODOM

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historiju

Broj 59
Godina XXX
Maj, 2025.
[str. 9-20]

© Monos 2025

POVODOM

Gradski muzej u Gračanici – kako dalje?

Edin Šaković

(smjernice za razvoj i moguća rješenja)

U članku se daje osvrt na postojeće stanje Gradskog muzeja u Gračanici, koji djeluje u sastavu Javne ustanove za informisanje i kulturu “Bosanski kulturni centar” Gračanica, te ukazuje na perspektive njegovog daljeg razvoja. Da bi Gradski muzej prerastao u istinsku muzejsku instituciju, potrebno je ispuniti temeljne uvjete i pretpostavke, koje obuhvataju: kadrovsko ojačavanje, kroz prijem minimalno dva ili tri nova uposlenika, te ispunjenje materijalno-tehničkih uvjeta, kroz proširenje muzejskog prostora i obnovu izložbenog inventara. Autor u članku nudi konkretna rješenja, te ukupno pet opcija za rješavanje problema muzejskog prostora, a konačna odluka je na Gradu Gračanica, kao osnivaču spomenute javne ustanove. Za razvoj muzeja, obogaćivanje njegovog fundusa i proširenje izložbenih postavki postoje sasvim realne mogućnosti, pri čemu je veoma značajno formiranje umjetničke zbirke – najavljenom donacijom, odnosno legatom vrijednih umjetnina iz kolekcije slikara i kolekcionara Meše Bajrića, Gračanlije koji živi u Danskoj. S obzirom da se 2028. navršava pet stotina godina od prvog spomena Gračanice u historijskim izvorima, bilo bi dobro da se do tada zadovolje makar minimalne kadrovske pretpostavke, te realizira barem jedna opcija u pogledu proširenja muzeja, te da Gračanica za svoj petstoti rođendan dobije instituciju kulture kakvu svaki istinski grad zaslužuje – vlastiti muzej, u pravom smislu te riječi.

Ključne riječi: Gračanica; Gradski muzej; J.U. “Bosanski kulturni centar” Gračanica; Grad Gračanica; kadrovi; prostor; izložbeni inventar; mogućnosti i opcije proširenja.

UVOD

Institucionalna briga o pokretnim dobrima kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa u Gračanici stara je skoro pola stoljeća. Još 1975. godine Izvršni odbor općine Gračanica osnovao je Zavičajnu muzejsku zbirku, koja je djelovala pod okriljem tadašnjeg SIZ-a za kulturu, a zatim Narodnog univerziteta, te Centra za kulturu, obrazovanje i informisanje, kao pravnog prethodnika J.U. za informisanje i kulturu "Bosanski kulturni centar" Gračanica (dalje u tekstu: BKC). Postojali su i planovi da zbirka preraste u zavičajni muzej, ali zbog ekonomske krize 1980-tih i kasnijeg raspada Jugoslavije nikada nisu realizovani. Sama Zbirka je pala u zaborav, da bi bila oživljena 2006. godine, kada je uprava BKC-a široj javnosti po prvi put prezentirala dio njenih eksponata.

Od tada pa u narednih petnaestak godina, Zavičajna muzejska zbirka je više puta proširivana i reorganizirana, a interes za izložene predmete u javnosti je bio sve veći. Ipak, pravni status Zbirke i njena pozicija unutar BKC-a nije bila definisana. To je učinjeno tek 2023. godine, Odlukom gradskog vijeća Gračanica o izmjeni Pravila ove javne ustanove, pri čemu je Zavičajna muzejska zbirka postala jedna od šest organizaciono-radnih jedinica, i to pod nazivom – *Gradski muzej*.¹ Prijedlog da se usvoji upravo taj naziv obrazložen je činjenicom da ova muzejska zbirka već vrši ulogu lokal-

nog i zavičajnog muzeja, ispunjavajući elementarne kriterije da se i formalno označi kao muzej. S druge strane, nakon što je Gračanica i službeno dobila – ili, kako se ističe u javnosti, *vratila* formalni status grada, bio je to ujedno i simbolički iskorak ka istinskom osnivanju ovakve ustanove u Gračanici, kakvu svaki istinski grad treba imati.

Prostije kazano, **grad nije grad ukoliko nema temeljne institucije kulture**, a jedna od najvažnijih takvih institucija upravo je **gradski muzej**.

Veći broj kulturno i društveno osviještenijih građana Gračanice, uključujući i pojedine predstavnike lokalnog političkog i javnog života, sve više uviđa tu činjenicu, pa su se i u javnosti mogle čuti različite ideje o unapređenju i proširenju rada ovoga muzeja. Ne sumnjajući u iskreno dobre namjere svih predlagača, moglo se, ipak, primjetiti da većina njih dovoljno ne razumije ni uvjete, potrebe rada i prirodu rada i funkcioniranja muzeja, kao ni pravila muzejske djelatnosti niti postojeće propise koji uređuju tu oblast. Stoga mnogi od prijedloga odišu i posve nerealnim entuzijazmom, ali i krivim postavljanjem prioriteta u rješavanju postojećih problema u radu Gradskog muzeja u Gračanici, te koraka koje bi trebalo poduzeti u cilju njegova prerastanja u istinsku muzejsku ustanovu.

Iz svih tih razloga, potpisnik ovih redova – već dugogodišnji zaposlenik J.U. BKC Gračanica na poziciji stručnog

¹ Opširnije o historijatu Zavičajne muzejske zbirke, od osnivanja pa do formalnog "priznavanja" u okviru radno-organizacione strukture J.U. BKC Gračanica, pogl. Edin Šaković, *(Ne)ostvareni san Branka Vajića: od Zbirke zavičaja do Gradskog muzeja*, Gračanički glasnik, god. XXVIII, br. 55, maj 2023., str. 5-40.

saradnika za kulturno naslijeđe, autor i realizator obje stalne postavke Gradskog muzeja – odlučio se na pisanje ovoga teksta, koji je u prvobitnoj formi bio naslovljen kao: “*SMJERNICE ZA RAZVOJ GRADSKOG MUZEJA (nacrt elaborata)*”.

Spomenuti je tekst dat na uvid nekolicini ljudi, a neslužbeno je uručen i Gradonačelniku.² Autor je nacrt elaborata planirao dostaviti i službenim putem, kako Gradonačelniku, tako i Gradskome vijeću.

No, prije toga, neka ovaj tekst – u ovoj, neznatno proširenoj i priređenoj formi – bude dostupan i širem čitateljstvu, putem Časopisa za kulturnu historiju “Gračanički glasnik”.

1. GRADSKI MUZEJ DANAS – KRATAK PRESJEK TRENUTNOG STANJA

Gradski muzej je smješten u izložbenim prostorijama u zgradi tzv. Treće faze Doma kulture, ukupne površine 184 m². Sastoji se iz dvije cjeline: Stalne zavičajne postavke (koja obuhvata predmete i eksponate iz mineraloško-paleontološke, arheološke, numizmatičke, historijske i etnografske kolekcije), te Spomen-sobe odbrane Gračanice (1992.-1995.), u kojoj su izloženi muzejski predmeti iz zasebnog fonda nazvanog *Spomen-zbirka*

1992.-1995. (koji je zamišljen kao memorijalno-historijska kolekcija muzejske, arhivske, bibliotečke i druge građe o Gračanici u razdoblju odbrane od agresije na BiH 1992.-1995., a pored Spomen-sobe obuhvata i kolekciju relevantne historijske građe u fizičkoj i digitalnoj formi). Gradski muzej je povremeno otvoren: za individualne i grupne posjete, uz prethodnu najavu.

Nažalost, u funkcioniranju i radu Muzeja iskazuju se brojni problemi, na koje se već godinama redovno ukazuje Gradskom vijeću i Gradu Gračanica, kao osnivačima J.U. BKC Gračanica – u izvještajima o radu ove ustanove, te informacijama o stanju u kulturi (koje se, nekoliko godina unatrag, redovno izrađuju i podnose Vijeću na razmatranje potkraj svake godine). Tek nedavno, neki od tih problema su riješeni: izvršena je sanacija i toplinska izolacija krova, čime je spriječeno prokišnjavanje, a uklonjen je i plastični svjetlarnik u stropu, koji je ljeti zagrijavao prostoriju do neizdržljivosti.³ Za naredni period ostaje da se riješi grijanje, te fizičko osiguranje prostorije (zaštita ulaza i prozora).

Muzejski inventar (izložbene vitrine, police i dr.) također je potpuno zastario i postao tijesan za fundus koji se stalno obogaćuje. Vitrine koje su do sada nabavljene nisu namjenski rađene za mu-

2 Prilikom jednog sastanka u Gradskoj upravi, u maju 2025. godine, autor je nacrt elaborata uručio tadašnjem gradonačelniku Nusretu Heliću; kasnije, prilikom usputnog neformalnog razgovora, g. Helić je autoru kazao da je pročitao elaborat, te je izrazio interes za realizaciju nekih od iznesenih prijedloga. U novembru 2024. neznatno izmijenjen nacrt elaborata uručen je i novoizabranom gradonačelniku Sadmiru Džebi, ali sa njime autor do sada nije imao priliku konkretnije razgovarati o samoj toj temi.

3 U julu 2024. zabilježili smo nemili događaj da se jedna djevojčica prilikom posjete muzeju od vrućine onesvijestila.

zeje, a u dosadašnjem korištenju su poprilično oštećene.

Već sada, ni sama prostorija, a ni izložbeni inventar (vitrine) nije dovoljan da se izlože svi reprezentativni predmeti, tako da se uveliko osjeća nedostatak prostora. Gradski muzej je nedavno primio neke vrijedne eksponate, ali su isti završili u depou, a jedan dio privremeno smješten bukvalno u hodniku, jer nema mjesta unutar same muzejske prostorije.

2) PERSPEKTIVE I MOGUĆNOSTI RAZVOJA GRADSKOG MUZEJA

Izrastanje i dalji razvoj muzeja u Gračanici ima značajne mogućnosti. Ne treba posebno ukazivati na kulturno-historijsko bogatstvo Gračanice i mogućnost stalnog proširenja muzejskog fundusa i izložbenih postavki, koje bi oslikavale višestoljetnu, pa i višemilenijsku prošlost, tradiciju i baštinu ovoga grada i njegove okoline. U kontaktima s predstavnicima Muzeja istočne Bosne iz Tuzle, kao matične muzejske ustanove za Tuzlanski kanton, inicirana je mogućnost posudbe nekih od predmeta iz njihovih bogatih kolekcija, a koji potječu iz gračaničkog kraja.

Osim toga, već odavno postoje inicijative i prijedlozi da se muzejski fundus proširi i umjetničkom zbirkom, te da uz muzej djeluje i galerija. Više je slikara s područja Gračanice, pa i šire izrazilo spremnost pokloniti svoje slike, grafike i druga djela za Muzej. Nažalost, u ovom trenutku, ne postoje uvjeti za prijem, čuvanje i izlaganje tih djela, tako da je ova ideja još uvijek nerealizirana.

U novije vrijeme, spomenutu ideju je aktualizirao akademski slikar i kolekcionar Meša Bajrić, Gračanlija koji živi u Danskoj, izrazivši spremnost da Gradskome muzeju pokloni bogatu kolekciju vrijednih umjetnina. Ne možemo govoriti o detaljima, ali radi se o iznimno vrijednim djelima istaknutih evropskih slikara i grafičara renesanse, baroka i kasnijih razdoblja, djelima kakva ni jedan drugi muzej niti galerija u Bosni i Hercegovini ne posjeduje!

Jednom takvom zbirkom umjetnina, gračanički Gradski muzej bi daleko nadrastao svoje lokalno-gradske okvire i postao jedna od privlačnijih muzejskih destinacija u cijeloj Bosni i Hercegovini, a možda i šire!

Naravno, za prijem jedne takve kolekcije potrebno je imati istinski muzej, a ne muzejsku zbirku koju smo u začetku nazvali Gradskim muzejom.

Da bi Gradski muzej u Gračanici izrastao u istinsku muzejsku ustanovu, kakvu jedan *grad* uistinu i zaslužuje (a posebno Gračanica, grad sa pet vijekova urbane tradicije) – potrebno je, ipak, ispuniti neke **osnovne pretpostavke**: materijalno-tehničke, u smislu osiguranja *adekvatnog prostora*, te *prikladnog izložbenog inventara*, kao i kadrovske, u smislu *stručnog osoblja* koje će voditi brigu o radu i funkcionisanju muzeja.

U nastavku, ukazat ćemo na te pretpostavke.

3) KADROVSKE PRETPOSTAVKE RAZVOJA MUZEJA

Bez stručnih kadrova i sposobnih uposlenika – nema ni ustanove.

U tom pogledu, *rješavanje kadrovskih pretpostavki* jeste **osnovni preduslov za rad i uspješno funkcioniranje muzeja.**

Kao novoosnovana radna i organizaciona jedinica u sastavu BKC-a, Gradski muzej faktički je svo vrijeme djelovao bez zaposlenika. Stručnu brigu o muzejskom materijalu i muzeju od 2016. godine obavljao je, pored drugih poslova i zadataka, stručni saradnik za kulturno naslijeđe – čime je razvoj i aktivniji rad muzeja dosta ograničen.

U tom smislu, ukoliko postoji ozbiljna želja da se Gradski muzej razvije u istinsku muzejsku i kulturnu ustanovu, potrebno je *predvidjeti radna mjesta u okviru radne jedinice Gradski muzej* i kadrovski ojačati J.U. “Bosanski kulturni centar” Gračanica.

U tom smislu, razmatrajući stvarne potrebe Gradskog muzeja u sadašnjem obimu, ali i izgleda realnog proširenja u doglednom vremenu, uprava BKC-a je u septembru 2023. kod izmjena važećeg

pravilnika o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, predvidjela tri nova radna mjesta vezana za Gradski muzej. Ta radna mjesta obuhvataju: 1) *rukovodioca muzeja*, ujedno i kustosa (VSS), te 2) *muzejskog kustosa* (VSS) i 3) *vodiča kroz zbirke* (SSS).⁴ To su elementarne kadrovske potrebe koje bi trebalo zadovoljiti ukoliko se želi da Gradski muzej u Gračanici bude istinski muzej.

U aprilu 2025. godine, po odluci direktora J.U. BKC Gračanica, na mjesto rukovodioca Gradskog muzeja raspoređen je stručni saradnik za kulturno naslijeđe u ovoj ustanovi – tj. potpisnik ovih redova. Ostala radna mjesta ostaju nepopunjena, jer BKC nema mogućnosti prijema novih uposlenika dok osnivač, Grad Gračanica, odnosno Gradsko vijeće, ne odobri povećanje budžetske stavke po kojoj se isplaćuju plaće uposlenicima ove javne ustanove.⁵

Međutim, važeći propisi iz oblasti muzejske djelatnosti TK uslovljavaju osnivanje i rad muzeja sa najmanje tri uposlena lica na stručnim pozicijama kustosa, kao minimalnom broju stručnog osoblja. Stoga je, u nešto dugoročnijoj perspektivi

4 Prema Odluci o izmjenama i dopunama Pravilnika o organizaciji rada i sistematizaciji radnih mjesta u Javnoj ustanovi za informisanje i kulturu “Bosanski kulturni centar” Gračanica, koju je Upravni odbor Ustanove usvojio 30. 09. 2024. godine, *rukovodilac muzeja* “rukovodi radnom jedinicom Gradski muzej, te radom ostalih uposlenika, priprema plan rada muzeja, vrši nadzor nad izradom i održavanjem muzejskih postavki, nadzire uredno vođenje muzejske dokumentacije, te održavanje brige o muzejskoj građi i muzejskom materijalu, u skladu sa zakonskim propisima i načelima muzejske struke, radi i na stalnoj afirmaciji i promociji muzeja...” (itd.); *muzejski kustos* “vrši stručni nadzor i brigu o muzejskom materijalu i muzejskoj građi, radi na održavanju postojećih, te izradi, dopuni i reorganizaciji postojećih muzejskih postavki, vodi odgovarajuću muzejsku dokumentaciju...”, dok *vodič kroz zbirke* “obavlja najosnovnije poslove vezane za posjete muzeju, vrši prodaju suvenira i muzejskih izdanja..., odgovara za novac od prodaje do razduženja na blagajnu muzeja ili banku... vodi evidenciju posjetilaca, prati... kretanje posjetilaca i vrši nadzor nad eksponatima, vodi posjetioce kroz izložbu...”. Posao vodiča kroz zbirke može obavljati osoba sa srednjom stručnom spremom, po mogućnosti turističkog smjera, uz obavezno aktivno znanje engleskog jezika.

5 Potpisnik ovih redova, kao novoimenovani rukovodilac muzeja, u međuvremenu je imenovan na funkciju vršioca dužnosti direktora J.U. BKC Gračanica – tako da je muzej trenutno ostao bez stručnog radnika.

tivi, potrebno osigurati uvjete za najmanje još jedno radno mjesto kustosa. Optimalno, a s obzirom na mogućnosti i perspektive razvoja i proširenja fundusa i postavki, Gradski muzej u Gračanici bi trebao imati: rukovodioca (ujedno kustosa-historičara), kustosa historičara ili arheologa (VSS), te kustosa za likovnu umjetnost (VSS), kao i jednog vodiča kroz zbirke (SSS).⁶

Ukoliko bi se ozbiljno pristupilo razvoju Gradskog muzeja, kadrovsko ojačavanje bi se trebalo izvršiti osiguranjem finansijskih sredstava i povećanjem budžetskog transfera za BKC, sukcesivno – u nekoliko budžetskih godina. Inače, prema minimalno iskazanim potrebama (kustos + vodič kroz zbirke), ukupan iznos povećanja u općinskom budžetu je oko 55.000 KM. U skladu sa optimalno iskazanim potrebama (dva kustosa i vodič kroz zbirke), taj iznos se uvećava na oko 85.000 KM. Tim povećanjima, osigurao bi se nužan iznos za isplatu bruto-plaća novoprimitljenih zaposlenika.

4) POTREBA ZA PROŠIRENJE PROSTORIJA MUZEJA I MOGUĆNOSTI RJEŠAVANJA

Kako prethodno istaknusmo, proširenje muzejskog prostora već sada se nameće kao prijevika potreba. Nešto malo više izložbenog prostora moguće je postići i

adaptacijom postojeće prostorije, ali to ne bi pružilo mogućnost za uspostavu nove muzejske kolekcije – zbirke umjetnina i galerijskog prostora potrebnog za njeno izlaganje. Stoga, stvarno proširenje Gradskog muzeja moguće je u okviru postojeće zgrade BKC-a (spajanje treće i druge faze Doma kulture, u dvije opcije). Također, s obzirom da se u posjedu ove javne ustanove nalazi i ruševni objekat Stare muzičke škole – moglo bi se razmotriti i mogućnost njene obnove ili pak izgradnje nove zgrade na njezinom mjestu.

U osnovi, riječ je o **pet mogućih opcija**, koje ćemo u nastavku izložiti.

OPCIJA 1 – Povećanje izložbenog prostora u postojećoj prostoriji dodavanjem prezide i ugradnjom namenskog izložbenog inventara

Ova opcija podrazumijeva izgradnju prezide unutar prostorije (prezida od gipsanih ploča), na način kako je to prethodno urađeno prilikom adaptacije prostora u okviru priprema za izradu Spomen-sobe odbrane Gračanice (1992.-1995.). Izgradnjom prezide dobilo bi se 15-ak dužnih metara izložbenog prostora, a prostorija bi bila podijeljena u tri dijela: u jednom bi stajala arheološka zbirka, u drugom historijska i etnološka zbirka, uz postojeću Spomen-sobu. Na taj način bi se mogli izložiti i eksponati za koje trenutno nema mjesta.

⁶ S obzirom na prirodu postojećih izložbenih postavki, ukupni broj eksponata i sl., dva kustosa-historičara (od kojih je jedan rukovodilac muzeja) u potpunosti bi "pokrili" stručnu brigu kako o historijskom dijelu stalne postavke, tako i Spomen-zbirci 1992.-1995., ali i predmetima iz arheološke i etnološke kolekcije – imajući u vidu da profil studija na odsjecima za historiju podrazumijeva i usvajanje osnovnih stručnih znanja iz oblasti arheologije i etnologije, kao i numizmatike i drugih srodnih oblasti. Kustos za likovnu umjetnost bio bi nužan ukoliko bi se krenulo u realizaciju ideje o uspostavljanju kolekcije umjetnina Gradskog muzeja, a posebno ukoliko se u obzir uzme mogućnost preuzimanja kolekcije umjetnina, odnosno legata Meše Bajrića.

Prednosti: Ova opcija je najjeftinija, jer bi, po procjeni, samo uređenje + molerski radovi + nabavka nužnog materijala za proširenje izložbe koštala svega oko 1.000 – 1.500 KM. Izrada i ugradnja namjenskog izložbenog inventara (namjenske vitrine i police) koštala bi nešto više, ali izgradnja i uređenje vitrina prema ekspanatima s kojima raspolažemo omogućili bi izlaganje i predmeta iz depoa, te znatno poboljšalo vizualno-estetski dojam samoga muzeja i njegovih postavki.

Nedostaci: Ovom opcijom ostaje neriješen prostor za izlaganje zbirke umjetničkih djela iz kolekcije Meše Bajrića, za koju je vlasnik izrazio namjeru pokloniti je Gradskom muzeju. U tom slučaju, za izlaganje te kolekcije umjetnina moralo bi se tražiti druga lokacija, što bi bila prava šteta, jer – s obzirom na vrijednost iste, ta djela bi služila kao svojevrsan “magnet” za posjetioce, koji bi na taj način pogledali i druge eksponate.

OPCIJA 2 – Dodatno proširenje probijanjem zida prema glavnoj zgradi (drugoј fazi) BKC-a i spajanje s prostorijom redakcije Radio Gračanice:

Postojeća prostorija Gradskog muzeja nalazi se približno u istoj ravni sa drugom etažom tzv. druge faze BKC-a, odnosno spratom glavne zgrade, na kojem su kancelarije, prostorije Radio Gračanice i likovni atelje. Tehnički je izvodivo probijanje zida i spajanje sa prostorijama u kojima se trenutno nalazi Radio Gračanica.

Na ovaj način, dobila bi se jedna posebna muzejska prostorija, u koju bi se mogla premjestiti Spomen-soba odbrane

Gračanice, dok bi se prostor u kome se trenutno nalazi Spomen-soba uredio za izlaganje umjetničkih djela. Redakcija Radio Gračanice bi se premjestila u susjednu prostoriju (do studija), koja se danas koristi kao arhiva i magacin.

Prednosti: S obzirom da bi se ova opcija realizirala uz radove opisane u opciji 1, dobio bi se i novi izložbeni prostor, ali i potpuno nova prostorija. Reorganizacijom sadašnjih postavki i premještanjem Spomen-sobe u novu prostoriju, riješio bi se i prostor za zbirku umjetnina, koja će biti donirana muzeju. Ovom opcijom bi se *fizički povezala glavna zgrada BKC-a i muzejske prostorije* (čija razdvojenost trenutno predstavlja problem).

Nedostaci: Ova opcija bi bila nešto skuplja od prethodno izložene, jer uz radove na izgradnji prezide u postojećoj prostoriji muzeja, probijanje zida i adaptacije prostorije podrazumijeva i obimnije radove na uređenju prostorije u koju bi se preselila redakcija Radio Gračanice (okvirni troškovi bili bi oko 5.000 KM). S obzirom da je prostorija sadašnje redakcije manja od prostora u kome je Spomen-soba odbrane Gračanice (1992.-1995.), njena izložbena postavka bi morala biti možda i reducirana, a u najboljem slučaju temeljito reorganizirana.

OPCIJA 3 – Proširenje Muzeja u okviru postojeće zgrade BKC-a: premještanje Radio Gračanice u druge prostorije i proširenje (probijanjem zidova) na sve prostorije koje sada koristi Radio Gračanica, te prostoriju magacina/arhive.

Radio Gračanica trenutno koristi dvije veće prostorije kabinetskog tipa, prvo-bitno projektovane za kulturno-umjetničke potrebe, od kojih je jedna redakcija, a druga je ispregrađivana u studio i pomoćnu prostoriju. Do njih je i neiskorištena prostorija istih dimenzija i tipa, koja trenutno služi kao magacin i arhiva. Spajanje tih prostorija udvostručilo bi sadašnji prostor muzeja. Radio Gračanica bi se mogla premjestiti u nekadašnju malu salu (koja odavno nije u upotrebi), ispregrađivanu po potrebi prezidama od gipsanih ploča, a po potrebi i u kancelariju do male sale.

Prednosti: Muzej bi stekao gotovo dvostruko veće prostorije, sasvim dovoljne za sve postavke. Bio bi fizički povezan sa zgradom BKC-a, što bi olakšavalo komunikaciju sa drugim radnim jedinicama, a uz to bi zadržao i svoj poseban ulaz. Ova bi opcija bila znatno jeftinija nego obnova i adaptacija Stare muzičke škole ili izgradnja nove zgrade na njenom mjestu (opcije 4 i 5).

Nedostaci: U odnosu na opciju 2, kompletno preseljenje Radio Gračanice zahtijevalo bi nešto veće finansijske izdatke i napore na adaptaciji novih prostorija, kao i pomjeranju tehničke opreme, instalacija i sl.

OPCIJA 4: Obnova i adaptacija zgrade Stare muzičke škole

Navedena zgrada je posjedovno uknjižena na BKC. Danas je u ruševnom stanju. Ipak, tvrdo je zidana, s podrumom od kamena, te zidovima od opeke, te se kao takva možda može i obnoviti, te adaptirati u muzejske prostorije. Ukupna

površina objekta je 179 m², dakle nešto manja od postojeće prostorije Gradskog muzeja (184 m²). Eventualnom obnovom, prostorije bi se morale posebno adaptirati, a izložbene postavke prilagoditi suženoj kvadraturi, što podrazumijeva ugradnju namjenskog izložbenog inventara. U obnovljenu Staru muzičku školu bi se, tako, smjestile postojeće dvije postavke (Stalna zavičajna postavka i Spomen-soba 1992.-1995.), dok bi se dosadašnje prostorije preuredile u galeriju, kao depadans muzeja.

Prednosti: Na ovaj način zadržali bi se trenutni muzejski sadržaji, te stekli uvjeti za formiranje zbirke umjetnina i galerijskog dijela muzeja.

Nedostaci: Zgrada Stare muzičke škole je stara, bez ploče i čvrstog stropa, pa bi se morali izvesti obimni građevinski radovi. S obzirom da je postojeći ulaz, na bočnoj strani zgrade, nepodesan, a prilaz do njega krajnje skučen – morao bi se probiti novi ulaz, na sredini, uz izgradnju nove podzide, sa novim stepeništem i pristupom za invalide. Uzimajući sve to u obzir, nije isključeno da bi ukupna ulaganja u obnovu možda i dosegla vrijednost izgradnje potpuno novog objekta. Osim toga, zgrada je površine svega 179 m², a nije namjenski ni građena za muzej, tako da bi se prostor za postojeće postavke – s kojim se već oskudijeva, bio dodatno sužen. Prostor dvorišta (ukupne površine 259 m²) ostao bi potpuno neiskorišten, jer s obzirom na plan postojeće zgrade potpuno je nepodesan za izložbe na otvorenom i bilo kakve druge sadržaje. Organizacija rada u dvije prostorije,

osim toga, znatno bi otežavala djelovanje muzeja.

OPCIJA 5: Izgradnja nove, namjen-ske muzejske zgrade na lokaciji Stare muzičke škole

Ova opcija podrazumijeva rušenje zgrade Stare muzičke škole i izgradnju novog objekta na njenoj lokaciji, odnosno parceli na kojoj se nalazi (površine 438 m²). S obzirom da se sadašnja zgrada nalazi znatno izdignuta iznad nivoa ceste, odnosno ulice 111. brigade (podzida + niski podrum), otvorena je mogućnost znatnijeg ukopavanja, tako da je objekat moguće izgraditi u tri etaže: 1) podrum/prizemlje – prema ulici; 2) sprat – u nivou prizemlja sadašnje zgrade, te 3) visoko potkrovlje. Umjesto sadašnje zgrade (koja je u obliku slova “L”), nova zgrada bi se mogla projektovati i sagrađiti tako da se maksimalno iskoristi prostor parcele (pravougaoni oblik), a uz to bi se i namjenski projektovala za muzej.

Prednosti: Cjelokupan fundus muzeja i sve cjeline mogle bi se smjestiti u novu zgradu, uključujući stalnu zavičajnu postavku, zatim umjetničku zbirku, te Spomen-sobu (1992.-1995.), uz dodatne prostorije potrebne za rad i funkcionisanje muzeja (kancelarije, depoi, manja sala za predavanja i slične sadržaje). Osim toga, oslobodila bi se dosadašnja prostorija, koja bi se mogla koristiti u različite kulturne svrhe, a i adaptirati u druge namjene, pa i u poslovne prostore za izdavanje.

Nedostaci: Ova opcija je, naravno, najskuplja i zahtijeva dosta velika ulaganja. Malo je vjerovatno da lokalna zajednica,

odnosno Grad Gračanica u postojećoj društveno-ekonomskoj situaciji, ima snage za jedan takav poduhvat – bez sredstava drugih nivoa vlasti ili međunarodnih donatora.

Za koju opciju se opredijeliti?

Opcija 1 predstavlja kratkoročno rješenje jednog dijela problema izložbenog prostora, ne ostavljajući mogućnost za razvoj i širenje Gradskog muzeja, kao ni formiranje zbirke umjetnina. *Opcija 2* predstavlja srednjeročno rješenje – koje bez znatnijeg proširenja prostora za postojeće dvije postavke nudi minimalne uslove za formiranje umjetničke zbirke, pa i najavljeni prijem umjetničkih djela – legata Meše Bajrića. Što se tiče *opcije 4*, obnova Stare muzičke škole, ona u suštini niti rješava problem potrebnog povećanja prostora za postojeće zbirke, niti bolje uslove za funkcionisanje Gradskog muzeja – iako oslobađa više prostora za samu galeriju, a iziskuje velika ulaganja. Svakako, *opcija 5* (izgradnja nove zgrade) bila bi najpoželjnija, ali to bi uistinu bio “projekat stoljeća” i – s obzirom na dosadašnja gračanička iskustva sa nekim velikim javnim projektima – u najboljem slučaju dobro bismo se načekali njegovog možda i početka, a vjerovatno i dovršetka.

Stoga se, po skromnom mišljenju potpisnika ovih redova, najpoželjnijom čini *opcija 3* – dakle, proširenje Muzeja u okviru postojeće zgrade BKC-a, probijanjem zidova na zgradu Druge faze, tj. prostorije koje sada koristi Radio Gračanica, kao i prostoriju magacina/arhive. Time bi Gradski muzej bio znatno

proširen, a ostao bi “pod istim krovom” s ostatkom BKC-a. Ukupni troškovi građevinskih radova i adaptacije prostorija, uključujući i premještanje Radio Gračanice bili bi daleko manji nego li troškovi kod eventualne obnove Stare muzičke škole ili, pak, gradnje novog objekta muzeja na njenome mjestu.

Naposlijetku, treba napomenuti da i zgrada Stare muzičke škole trenutno stoji kao neiskorišteni “mrtvi kapital” BKC-a. Njezinom prodajom došlo bi se do novčanih sredstava s kojom bi se opcija 3 bez problema realizirala. Za to je, naravno, potrebna volja i saglasnost osnivača, ali BKC bi time riješio ne samo problem prostorija Gradskog muzeja, već i dosta drugih problema, koje zbog nedostatnih vlastitih prihoda i nedovoljnog razumijevanja osnivača nije u mogućnosti sam riješiti. Naglašavamo, ovo je lično mišljenje potpisnika ovih redova. O svemu, ipak, odlučuje Grad Gračanica, odnosno Gradonačelnik i Gradsko vijeće.

Da li će se išta po ovom pitanju uopće poduzeti ili će ostati kao do sada – do njih je.

5) IZRADA NOVOG IZLOŽBENOG INVENTARA (NAMJENSKIH VITRINA)

Od samih početaka, ulaganja u izložbeni inventar bila su minimalna i sa istim se svo vrijeme “krparilo”. Muzej danas raspolaže nepodesnim sajamskim inventarom, slabe funkcionalnosti i upitnog estetskog izgleda. Taj inventar je u početku poslužio svojoj svrsi, pa i dalje “može proći” u lokalnoj sredini i kod

lokalne publike, ali svako ko je posjetio neki pravi muzej ili muzejsku zbirku čak i u širem okruženju Gračanice (a da ne govorimo o susjednim zemljama) – može uvidjeti gdje i kako stojimo.

Iz tog razloga, bez obzira hoće li i na koji način biti riješeno pitanje muzejskih prostorija, nameće se **priješka potreba** za nabavkom, odnosno namjenskom izradom **novih muzejskih vitrina**.

Osim estetsko-funkcionalnih razloga, nove vitrine trebaju i zbog izlaganja eksponata koji su trenutno u depou, jer se jednostavno nemaju gdje izložiti.

Za ove potrebe najpovoljnije je po narudžbi izraditi namjenske muzejske vitrine prilagođene postavci, odnosno eksponatima – sa vlastitim osvjetljenjem (na način kako je to nedavno uradio Muzej Tešanj). Za ove svrhe potreban je iznos od oko 10.000 – 15.000 KM.

6) POTREBA STALNIH SREDSTAVA ZA DJELOVANJE I RAD MUZEJA

Da bi Gradski muzej mogao nesmetano djelovati i uspješno raditi, a s obzirom da se nalazi u sastavu veće javne ustanove, potrebno je da u toku godine raspolaže određenim stalnim iznosom finansijskih sredstava, koja bi se trošila na održavanje, doradu i proširivanje stalnih izložbenih postavki, izradu povremenih izložbi, kao i za otkup muzejskih predmeta.

S obzirom da se publici ne može uvijek nuditi jedan te isti sadržaj, muzejsku postavku treba s vremena na vrijeme “osvježavati”, pa i proširivati, kako novim eksponatima, tako i pratećim informativnim materijalom.

Kada je u pitanju nabavka novih ek-sponata, treba istaći da u proteklim go-dinama nije izdvojen niti jedan jedini fening u te svrhe i sve ono što je poslije Branka Vajića (utemeljitelja nekadaš-nje Zavičajne muzejske zbirke) stiglo u muzejski fundus – poklon je od gra-đana ili slučajni terenski nalaz. Neki od vlasnika i imalaca su bili voljni ustupiti i veoma dragocjene muzejske predmete – uz simboličnu naknadu. Nažalost, za programsko rješavanje ovog problema nije bilo sluha, što je za posljedicu imalo trajni gubitak (može se reći i: propada-nje) mnogih predmeta, od kojih bi neki, kao muzejski eksponati, imali izuzetan kulturno-historijski značaj. Sredstva po-treba za ove svrhe morala bi uvijek biti na raspolaganju, tako da Muzej ne mora zavisiti od stanja računa Ustanove (koji je, u najboljem slučaju, najčešće blizu “pozitivne nule”).

UMJESTO ZAKLJUČKA

Gračanica je od prije nekoliko godina i zvanično proglašena GRADOM. Za razliku od mnogih drugih lokalnih zajed-nica u Bosni i Hercegovini, koje su dobile ovaj status, ispunivši formalne, zakonom propisane uslove – Gračanica baštini vi-šestoljetnu tradiciju postojanja, ali i ur-banog življenja, još od XVI. vijeka.

Za nepune četiri godine navršit će se **ravnih 500 godina od prvog spo-mena Gračanice** u historijskim izvorima (1528.).

Petstoti rođendan ovoga grada – nešto što se (ne) doživi u stotinu i više gene-racija! – na najbolji način bi se obilježio istinskim formiranjem i zaživljavanjem ustanove koju svaki pravi grad ima: vla-stitog muzeja!

U ovome tekstu ponuđeni su prijedlozi i smjernice za razvoj Gradskog muzeja i prerastanje u istinsku muzejsku usta-novu – **svjedoka i čuvara historijskog, kulturnog i urbanog identitet Grača-nice**, kakvu ovaj grad uistinu zaslužuje.

U naredne četiri godine, do navr-šavanja **PETSTOGODIŠNJICE GRA-ČANICE** – moguće je ispuniti barem minimalne uslove u tom smjeru: zadovo-ljavanje nužnih kadrovskih preduslova, novi izložbeni inventar, te barem djelo-mično proširenje muzejskog prostora.

Čak i time, čini se jedan ogroman iskorak za ovu lokalnu zajednicu, te za kulturnu i turističku ponudu u njoj.

Istinsko osnivanje i oživljavanje Grad-skog muzeja, na petstoti rođendan ovoga grada, bilo bi i trajno dobro koje će ostati iza onoga ko taj projekat realizira i na bilo koji način pomogne.

SUMMARY

THE CITY MUSEUM IN GRAČANICA – WHAT NEXT? (GUIDELINES FOR DEVELOPMENT AND POSSIBLE SOLUTIONS)

This article offers a reflection on the current state of the City Museum in Gračanica, which operates under the umbrella of the Public Institution for Information and Culture “Bosnian Cultural Center” Gračanica. It highlights the prospects for the museum’s future development. In order for the City Museum to evolve into a true museum institution, certain fundamental conditions and prerequisites must be met. These include staff reinforcement—through the hiring of at least two or three new employees—and the fulfillment of material and technical requirements, such as the expansion of museum space and the renewal of exhibition inventory. The author proposes concrete solutions in the article, presenting a total of five options for resolving the issue of museum space. The final decision lies with the City of Gračanica, as the founder of the aforementioned public institution. There are entirely realistic opportunities for the museum’s development, enrichment of its collection, and expansion of its exhibitions. A key element in this will be the formation of an art collection, through a pledged donation—specifically, a legacy of valuable artworks from the collection of painter and art collector Meša Bajrić, a native of Gračanica now living in Denmark. Given that the year 2028 will mark five hundred years since Gračanica was first mentioned in historical records, it would be fitting to fulfill at least the minimal staffing requirements by then, implement at least one of the proposed options for museum expansion, and enable Gračanica to celebrate its 500th anniversary with a cultural institution that every true city deserves—a museum in the full sense of the word.
